

Бешикке салуу жана анын мааниси

“Бешик бооң бек болсун!”

(эл сөзү)

1. Бешик деген сөздүн маанилери

1. Жаш баланы бөлөп, терметүүгө ылайыкталып, жыгачтан жасалган буюм.
2. Туулуп өсүп, чоңойгон жер.
3. Балтыр бешик – бешиктен бели чыга элек жаш бала жөнүндө айтылган сөз.
4. Бешик бооң бек болсун! – жаңы төрөлгөн баланын ата-энесине куттук айтуу, баланын амандыгын тилөө.
5. Бешик той – баланын төрөлгөнүн белгилеп берилген той.

(Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгүнөн. Фрунзе “Мектеп” 1984.157-б)

*О тууган жер, улуу мекен – бешигим,
Кенен ачтың келечектин эшигин.*

(Аалы)

2. Бешик деген эмне?

Бешик – бул ымыркайды жумшактап бөлөп жаткырууга, терметип сооротууга ыңгайлуу, кооздолуп жасалган жыгач орундук.

Бешиктин ичинде олпогу, ороо-чулгоосу, күлтүгү жана таңуусу, ал эми үстүндө жабуусу ж.б. болот.

3. Бешик ким тараптан берилет?

Бешикти кызынын биринчи төрөлгөн баласы үчүн, кыздын энеси, тагыраак айтканда тайы тарап берет. Бешикти эже-жеңелери “кешигин таттуу-паттуусун” кошо жеткирет. Бешик алган тарап союш союп, тойчук өткөрүп, шаан-шөкөтүн өткөрөт.

4. Кыргыз элинин бешик той берүү салты

Баланы бешикке салып, той берилет. Бешик тойго колдо бар мал союлат. Тойго чакырылгандар мал, көйнөк-кече, ороо-чулгоо, акча-тыйын ыроолошот. Байбичелер дасторконго отуруп даам сызган соң баланы бешикке салуу жөрөлгөсүн жасашат. Бешик менен шимекти майлап, арча менен “аластап” алат. Байбичелер оң-сол чүкөлөрдү “оң бол”, “оң бол” деп ырымдап бешиктин баш жагынан күлтүккө түшүрөт. Чүкөнү күлтүктөн алып, колдорун тийгизип ырымдашкан соң наристени бешикке жаткырат.

“Бешик эне бек карма, умай эне уйку бер”дешип, баланы бешикке ыгы менен таңышып, үстүнө жууркан төшөгүн жаап, апасына карматышат. Апасы бешикти көтөрүп алып, төрдөн эшикке, эшиктен төрдү көздөй жүгүнөт. Байбичелер бата берип алкайт. Бешик ыйык буюм. Анда бул жарык дүйнөгө келген наристе жатат. Баланын тазалыгы, организмдин туура өсүп калыптанышы үчүн жасалган бабалардан калган таберик.
(түз: Б.Кыдырбаева, Г.Токторбаева, Эл таануу тексттер топтому. Б – 2007.192-б.)

5. Кытайлык кыргыздардын бешик той берүү салты

Бешик тойду ар бир жерде ар кандай бериши мүмкүн, мисалы: Кытайлык кыргыздарда бешик той негизинен эркек балага берилет. Бешик тойду үй ээси шартына жараша өткөрөт. Колунда бары бир нече бодо союп, тууган-туушкандарынын баарын чакырат. Тойдо ат чабыш, жорго салдырмай, улак тартыш, жамбы атмай, деген оюн-зооктор болот. Бала кас-кас туруп, басайын деп калганда, оң ийрилген ак жип менен сол ийрилген кара жипти бириктире чыйратып, баланын эки бутун тушай байлап, балдарды белгилүү бир аралыктан жарыштырат. Алдыга чыгып келген балага макини берип, тушалган жипти кестирет. Алдыга келгендерге балага калем, дептер өңдүү буюмдар таратылып берилет. Тушоо кесилери менен тушоо жипти кескен бала менен бөбөктүн энеси экөөлөп тай-тай тай күлүк деп, биртике жерге ылдамдата жетелейт.

6. Тушоо кесүүнүн мааниси:

Балага кедерги болуп турган тоскоолдукту алып таштоо, бат эле оюн салып ойноп кетсин деген ойду туюндурат. Ал эми ак жип менен кара жип балабыз ак-караны айырмалай билсин, бычак болсо бычактай өткүр болсун деген ойду билдирет.

(Ата-бабалар табериги. Г.Абдалиеванын “Кытайлык кыргыздардын үрп-адаты, салт-санаасы деген эмгегинен Б – 2011-ж. 155-156-беттер)

7. Бешик той батасы

Перзентиңдин бешик боосу бек болсун!

Той атагы далай жерде кеп болсун!

Атак алган мыктыларга жанаишсын!

Тамырлашкан дос-тамыры көп болсун!

О жараткан, сакта суктун көзүнөн,

Тыш кыла көр наадандардын сөзүнөн?

Эркин өссүн, эч кимден кем болбосун!

Көөдөнүнө адеп-ыйман орносун!

Бабалардын эрдик салтын улантып,

Эр жетилип, эл намысын коргосун!

Оомийин!!!

(Автор)

8. Бешик ыры

Ошентип бала бешикке салынгандан кийин энеси бешикти акырын терметип, жумшак үн чыгарып минтип ырдаган.

“Алдей-алдей ак бөбөк,

Ак бешикке жат бөбөк.

Кунан койду сой, бөбөк,

Куйругуна той бөбөк.

Алдей бөпөм ыйлаба,

Ата-энеңди кыйнаба.

Атаң тойго кетиптир,

Ак кесе толгон эт келет.

Энең тойго кетиптир,

Эмчеги толгон сүт келет.

Мээримдүү эненин жан-дилинен жаралган мындай жагымдуу үндү тыңшап жатып, ымыркай акырындап көөшүлүп уйкуга кеткен.

9. Бешик ыры – бул наристенин эне тилинин биринчи сабагы.

Илимий маалыматтарга таянсак, бала эненин курсагында эле өзүнө эң жакын жүргөн энесинин үнүн угууга жөндөмдүү болот. Ошондуктан ал жарык дүйнөгө келген алгачкы минуталарда эле өз энесинин үнүн тааный алат. Ырды уккан наристе сөзгө түшүнбөсө да көөшүлүп тынч уктайт, анткени аны эң жакын энеси бешик ырын ырдоо менен өз эне тили жана музыка менен тааныштырат. Демек, бешик ыры аркылуу наристенин көркөм сөзгө да, музыкага да болгон табити калыптанат.

(А.Муратова. Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары. Бишкек – 2013. 50-б.

“Эненин бешик ыры – баланын сезимталдыгынын башаты” аттуу илимий макаласынан.)

10. Бешикке салуу аземи

Баланы бешикке салуу ырымын ар бир эле аялзаты биле бербейт. Ага көп бала төрөгөн, элдин наркын, салтын билген, бала тарбиялоодо тажырыйбасы бар, колу эптүү, ык билген байбичелер же энелер тандалат. Мында бала төрөбөгөн аялдарды бешикке салуу ишине (ырымдап) катыштырбайт.

Мындан тышкары бешикке салуу аземине жакын туугандар, кошуна аялдар да катышат.

11.Бешик – бул бала багуунун беш ыкмасы.

Баланы бешикке бөлөөнүн пайдалуу жактары көп, аны биз төмөндө “*бала багуунун беш ыкмасы*” катары айырмалап көрсөтүп көрөлү:

1.Жамбашы кургак болот. Жөнөкөй ороо-чулгоодо багылган ымыркайга караганда, бешикте жаткан ымыркайдын жамбашы ар дайым кургак, таза болгондуктан, анын денесине сыз өтпөйт, демек, ден-соолугу да чың болот.

2.Тынч уктайт.

Бала ыйлай баштаганда бешикти терметип койсо, бөбөк көөшүлүп уйкуга кетет. Магдырап тынч уктайт. Ал эми тынч уйку баланын нерв системасынын туура калыптанышына негиз берет. Азыркы шартта айрым тынч уктабаган балдардын ар кандай психикалык ооруларга чалдыгып, депрессияга учурап жатканыны дайын.

3.Убакытты үнөмдөөгө шарт түзөт.

Эненин убактысын үнөмдөп, колун бошотуп, башка иштерин бүткөрүп алууга ыңгайлуу шарт түзөт. Мындай ыңгайлуу шартка анчалык маани бербеген бүгүнкү келиндер баланы бешикке салуудан эригип, өздөрү көп убактысын коротуп, убара чегип, бат эле чарчашат. Мына ошонун зыяны да үй-бүлөдө ар кандай жанжалдарды чыгарышы мүмкүн.

4.Ар кандай сырткы зыяндуу таасирлерден коргойт.

Анткени бешиктин жабуусу бар. Ал баланы үйдүн чаңынан, суук тийип калуудан, бетине түз тийген жарыктан коргойт. Таңуулары бекем таңылгандыктан дене боюнун түз өсүшүнө негиз берет.

5.Каалаган жерге жылдырып алып жүрүүгө ыңгайлуу.

Бешикти ар кандай учурда, каалаган жерге көтөрүп, жылдырып алууга болот. Бул ыңгайлуулук кыргыз элинин көчмөн шартында көчүп-конуп жүрүүгө да ыңгайлуу болгон. Анда көч учурунда бешикке бөлөнгөн баланы, атка өңөрүп жүрүшкөн. Бул балалуу келиндин түйшүгүн бир топ жеңилдеткен.

12.Бешик бабалардын акылмандыгынын, билимдүүлүгүнүн жана камкордугунун баалуу мурасы

Баланы бешикке салуу аркылуу ата-бабалар баланы ыңгайлуу шартта асырап багуу зарылдыгына терең маани беришкен. Анткени бешик – жаңы төрөлгөн бала үчүн эң ыңгайлуу жай экендигин, адамзат баласы өнүккөн бүгүнкү заманда да андан ыңгайлуу эч нерсе ойлоп табыла электигин эске алсак, биздин ата-бабалардын акылмандыгы менен билимдүүлүгүндө шек жок!

13.Бешикке салуунун мааниси

Демек, бала бешиктин жумшак төшөгүндө ар дайым алды кургак, таза, тыкан, ыңгайлуу жайда жатып, мемиреп тынч уктагандыктан, анын ден-соолугу да чың, дене бою да түз өсөрү чындык.

Ата-бабалардын бул баалуу мурасын элге жайылтуунун зарылдыгын сезели, бул салтты дагы өнүктүрүүгө өз салымыбызды кошулу.Ошентип, баланы бешикке бөлөө абдан маанилүү! Мындай өрнөктүү мурас калтырып кеткен ата-бабаларыбызга башыбызды ийип, таазим кылалы!

Аман Кармышаков. Кыргыз билим берүү академиясынын илимий кызматкери, балдар жазуучусу.